

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Кафедра філософії та теорії права

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан юридичного факультету

проф. Пацурківський П.С.

29 серпня 2016 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«РИМСЬКЕ ПРАВО»

Освітній рівень: БАКАЛАВР.

Галузь знань: 08 Право.

Спеціальність: 081 Право.

Факультет: Юридичний.

Чернівці
2016 рік

Робоча програма з дисципліни «Римське право», складена на основі навчальної програми дисципліни.

Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Розробники:

- *кандидат юридичних наук* Васильчук Вікторія Олександрівна

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри філософії та теорії права Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича.

Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Завідувач кафедри
філософії та теорії права

_____ проф. **Никифорак М.В.**

29 серпня 2016 року

Схвалено науково-методичною комісією юридичного факультету Чернівецького національного університету ім. Ю.Федьковича за галуззю знань «Право».
Протокол № 1 від 29 серпня 2016 року.

Голова
науково-методичної комісії

_____ доц. **Савчук С.В.**

29 серпня 2016 року

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4,0	Галузь знань 0304 - Право	Нормативна	
	Напрямок підготовки 8.03040101 «Правознавство»		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): Право	Рік підготовки:	
Змістових модулів – 2		1-й	1-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин - 120		2-й	2-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента - 6	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	30 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		15 год.	0 год.
		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
		Самостійна робота	
		75 год.	112 год.
Індивідуальні завдання: год.			
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 1/1,2

для заочної форми навчання – 1/15

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою дисципліни “Римське право” є формування у студентів комплексу знань, що базуватимуться на розумінні: основних принципів, доктринальних засад, правових джерел, окремих понять, термінів, визначень, дефініцій, юридичних категорій та інститутів римського права, особливостей феномену рецепції римського права та правового регулювання публічних, приватно-правових відносин і основних конструкційно-догматичних проблем публічного, приватного та міжнародного права Риму, які зберігають своє науково-практичне значення під час аналізу та розробки сучасного праворозуміння.

Завдання:

1) засвоєння студентами нових понять, термінів, класифікацій правових явищ та їх взаємозв'язків, необхідних для вивчення в подальшому сучасної правової термінології;

2) формування у студентів уявлень про основні правові інститути на прикладі історичного розвитку римського права;

3) формування у майбутніх юристів системи теоретичних знань про історію формування основ сучасного права;

4) розвиток здібностей щодо вирішення конкретних правових казусів, спираючись на знання основ римського права, зміст його основних джерел;

5) удосконалення системи логічного мислення у студентів, що базуватиметься на розумінні закономірностей та взаємозв'язків процесів розвитку публічних інститутів та правових систем;

6) вироблення навиків роботи з джерелами давнього права, виявляти ознаки рецепції римського права в сучасному праві;

7) стимулювання студентів до самостійної роботи по вивченню дисципліни та формування необхідних компетенцій.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

1) предмет, систему та історію розвитку римського права;

2) зміст термінів та понять з даної проблематики;

3) суть явища рецепції права Стародавнього Риму та його значення для сучасних правових систем;

вміти:

1) орієнтуватися у системі інститутів публічного, приватного та міжнародного права;

2) вміти застосовувати одержані знання до конкретних фахових досліджень.

2. Програма навчальної дисципліни
Модуль 1. Система римського права. Публічне та приватне римське право.

Змістовий модуль 1. ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА РИМСЬКОГО ПРАВА
Тема 1. Предмет римського права (2 год.)

Традиція вивчення римського права. Завдання вивчення римського права в юридичних навчальних закладах сучасної України.

Періодизація історії розвитку римського права і держави.

Етапи розвитку римського права. Приватне право (*Jus civile*) та його юридичні особливості. Преторське право (*Jus praetorium*): його формування та значення у римській юстиції. Міжнародне право Риму (*Jus gentium*): виникнення та становлення.

Критерії поділу римського права на публічне, приватне та міжнародне. Матеріальний та процесуальний аспекти права.

Предмет римського права. Римське право як історична наука. Предмет та структура курсу «Римське право».

Місце і значення курсу «Римське право» в системі юридичних наук. Його зв'язок з курсами теорії та історії держави і права, з іншими правовими дисциплінами.

Тема 2. Джерела римського права (2 год.)

Форми правотворення у Римській державі (звичаї, закон, едикти преторів та магістратів, діяльність римських юристів). Звичаї та звичаєве право. Закон. Сенатусконсульти. Преторські едикти. Дуалізм римського цивільного права.

Органи державної влади, які на різних етапах розвитку Римської держави володіли законодавчими повноваженнями. Імператорські Конституції та їх види. Кодифікація імператорських конституцій. Преторський едикт та його кодифікація.

Діяльність римських юристів як джерело права у Римі. Прокуліанці та сабініанці. Форми діяльності римських юристів. Наукова розробка права часів Республіки (інституції, коментарі, дигести, регули). Павел, Ульпіан, Папініан, Модестин, Гай та ін.

Законодавчі акти, які врегульовували питання використання правових позицій римських юристів. Закон про цитування 426 р.

Джерела пізнання права давнього Риму. Закони XII таблиць (451 р. до н.е.). Закони Аквілія, Петелія, Фальцидія. Кодифікації римського права: кодекси Грегоріана (295 р.), Гермогеніана (325 р.), Феодосія (438 р.). Кодифікація Юстиніана (529-533 рр.) як завершальний етап систематизації римського права. Кодекс Юстиніана (16 листопада 529 р.). Новели (535-565 рр.). Дигести (16 грудня 533 р.).

Тема 3: Філософія римського права (2 год.)

Вплив стародавньої правової думки на формування філософії римського права. Вплив ідей грецької філософії на розвиток римської правової цивілізації.

Світоглядні основи римського права в період Республіки. Розвиток філософії римського права в період принципату та домініату.

Стоїцизм як підґрунтя публічного права у Стародавньому Римі. Представники римського стоїцизму. Вчення Сенеки про природне право. Проблема волі у філософсько-правових поглядах Епіктета. Філософія людини М. Аврелія. Вплив ідей стоїцизму на філософсько-правові погляди Ціцерона. Правомірна поведінка та справедливість. Природно-правова та формальна рівність. Ціннісне начало у правових вченнях інших римських юристів (Гай, Ульпіан, Павел, Модест).

Епікурейство як вчення про чесність та справедливість. Добродійність (pietas) у вченні Лукреція Кара «Про природу речей». Вплив епікурейської філософії на становлення засад римського приватного права. Визначальна роль особистих прав особи у формуванні римського приватного права.

Еволюція римської філософсько-правової свідомості. Релігійно-культові традиції як джерело філософсько-правової свідомості. Римська моральність. Секуляризація правосвідомості. Філософсько-методологічні принципи юридичного мислення. Логічність правомислення. Римська правосвідомість як досягнення давньоримської цивілізації. Місце правової освіти та виховання у її формуванні.

Природний закон як основа соціального правопорядку. Природне право як джерело усього римського права. Емпірико-прагматична основа системи римського права. Філософія римського права як ідейне підґрунтя його кодифікації (Дигести Юстиніана).

Змістовий модуль 2. РИМСЬКЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Тема 4. Суб'єкти публічного права (2 год.)

Громадяни Риму. Поняття римського громадянства. Набуття та втрата римського громадянства. Обмеження громадянства.

Особливості категорії «юридична особа» (universitas) у римському праві. Юридичні особи публічного права (держава, громади, громадські об'єднання та установи). Обов'язкові та факультативні реквізити статусу.

Державець, монарх (Principes) як представник співтовариства римського народу та виразник публічного інтересу. Статус та повноваження державця. Виключні права (прерогативи).

Тема 5. Інститути державного права (6 год.)

5.1. Державні інститути царського періоду (2 год.)

Цар (Rex) та верховна влада (imperium). Виборний характер повноважень.

Розвиток системи органів врядування у Стародавньому Римі. Засади врядування у римській державі царського періоду.

Куріатні народні збори (коміції), їх юрисдикція.

Сенат як дорадчий орган при Рексі. Його функції.

Колегії жерців як інститут державного права.

Засади формування грошової системи у стародавньому Римі. Введення грошової одиниці. Державна скарбниця як елемент фінансової системи.

Становлення податкової (*tributum*) та митної (*portoria*) систем як елементів публічного правопорядку. Податкова реформа Сервія Тулія. Введення прямих та непрямих податків.

Армія як один з елементів публічного правопорядку. Організація війська у Римі царського періоду та правовий статус воїнів. Патриціансько-плебейське ополчення.

5.2. Державні інститути у період республіки (2 год.)

Народні збори (коміції) як державні інституції: їх види та повноваження. Куріатні коміції. Центуріатні коміції. Трибутні коміції. Збори плебеїв (*concilia plebis tributa*). Неформальні народні збори (*contiones*).

Сенат періоду республіки.

Магістратура як інститут публічної влади. Види магістратур, їх повноваження та склад.

Ординарні патриціанські магістратури. Вищі магістрати (консули, претори). Нижчі магістрати (цензори, курульні едили, квестори, колегії жерців, допоміжні колегії).

Екстраординарні патриціанські магістратури (диктатор, начальник кінноти (*magister equitum*), правитель міста (*praefectus urbi*)).

Плебейські магістратури як органи врядування. Трибуни та плебейські едили як види посадовців.

Реформування фінансової системи за часів Республіки. Сенатський контроль за управлінням фінансами.

Зменшення податкового тиску та система відкупів.

Реформування збройних сил у період Республіки: правовий статус легіонерів. Постійний характер римської армії.

5.3. Державні інститути принципату та домініату (2 год.)

Поняття принципату. Особливості його формування. Рада принцепса (*consilium principis*): склад та повноваження. Функції префекта преторію (*praefectus praetoriae*). Префект міста Рим. Канцелярія принцепса та її відділи (*scrinia*). Прокуратори та магістри. Інститут преторів та магістратури.

Зміна державних інституцій у період домініату. Імператор (*dominus*) як вищий орган влади та управління.

Центральні державні органи домініату та їх повноваження. Державна рада (*consistorium*) як дорадчий орган імператора. Вищі чиновники та військові начальники.

Інститут регіональних державних органів. Преторські та міські префектури. Місце вікаріїв та ректорів у системі публічної влади.

Громадське самоврядування. Куріали та прокуратори.

Фінансова система у імперський період. Грошова реформа Діоклетіана. Поділ скарбниці. Державна (*aerarium*) та імператорська (*fiscus*) скарбниці: публічно-правові засоби їх поповнення.

Розвиток податкової системи. Введення місцевих податків. Податкові категорії. Утворення спеціальних фінансових органів. Цензори. Законні витрати

(liberalitas). Державні роздачі. Реформа Діоклетіана та запровадження натуральних податків. Єдина система оподаткування. Види платників податків.

Публічно-правові засоби забезпечення боєздатності армії. Особиста охорона принцепса (преторіанська гвардія). Варваризація армії. Виникнення окремої гілки публічного права – *jus militare*.

Поділ Римської держави на дві імперії. Правовий статус імператорів та їх помічників (цезарів). Священна рада як постійно діючий дорадчий орган імператора. Сенати як органи муніципального самоврядування Константинополя та Риму. Консули, претори та квестори.

Адміністративно-територіальний поділ та місцеві державні органи. Функції префектів, вікаріїв та ректорів. Міські ради (декурії) як органи врядування міських громад. Дуумвіри. Децемвіри.

Тема 6. Карне право (4 год.)

6.1. Злочин як публічно-правовий делікт (2 год.)

Злочин (*crimen*) за римським правом: поняття та зміст. Злочин як активна індивідуалізована дія.

Ординарні та екстраординарні злочини: критерії розмежування.

Види злочинів за об'єктом посягання: державні, військові, проти релігії, зловживання владою, виборчі, вимагання, підробка і брехня, вбивство, замах на недоторканність, статеві, проти власності, господарські.

Кваліфікація злочину. Сукупність обставин, необхідних для визнання діяння злочином. Мета (*causa*). Особа (*persona*). Місце злочину (*loco*). Час вчинення злочину (*tempore*). Обсяг вчиненого (*quantitate*). Наслідок (*evenni*). Властивості злочину (*qualitate*).

Характеристика суб'єкта злочину. Види суб'єктів злочину.

Поняття та форми вини. Зміст вини. Елементи вини.

6.2. Карна відповідальність (2 год.)

Передумови та принципи карної відповідальності. Правовий характер покарання, його зв'язок із злочином, Превентивність та адекватність покарання.

Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність.

Мета покарання за вченнями римських юристів.

Види покарань у Римі. Формування ієрархічної системи покарань. Страта (*roena caritit*) та її різновиди. Позбавлення римського громадянства. Примусові роботи. Ув'язнення. Тілесні покарання. Штрафи та їх форми.

Тема 7. Карний процес (4 год.)

7.1. Органи карної юстиції (2 год.)

Карна юстиція як спосіб переслідування правопорушень, що стосуються «публічних справ».

Імператор як орган судочинства.

Народні збори як судова інстанція.

Верховний карний суд як об'єднання спеціалізованих комісій. Утворення спеціалізованих судів.

Суд присяжних. Вимоги до присяжних та порядок обрання. Юрисдикція колегії присяжних суддів. Роль присяжних та головуючого у справі.

Магістрати як одна із ланок судової системи. Одноосібна юрисдикція магістрата .

Розмежування ролі суддів та адвокатів. Колегія адвокатів: структура та порядок вступу.

Запровадження інституту професійних слідчих.

7.2. Карне судочинство у Римі (2 год.)

Принципи карного процесу за римським правом. Обов'язкове приватне звинувачення.

Форми карного процесу. Публічний процес у справах, що підлягали одноосібній юрисдикції магістрата. Процес за участю народних зборів як обов'язкової апеляційної інстанції.

Процес у справах із вчинення приватних деліктів. Процес за участю колегії присяжних суддів. Процесуальні права присяжних та головуючого у справі.

Порядок участі у справі адвокатів. Адвокатський гонорар.

Порядок звернення до спеціалізованого судового органу. Обвинувальний акт.

Структура промови обвинувача. Промови сторін та допити свідків. Підсумковий висновок головуючого та рішення присяжних.

Інквізиційний процес: характерні особливості. Останнє слово імператора.

Коло доказів за римським правом. Інформація свідків. Докази добуті під час обшуку. Документальні докази: значення та порядок представлення.

Змістовий модуль 3. РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Тема 8. Суб'єкти приватного права (2 год.)

Поняття особи (суб'єкта права) у Римі. Правовий стан та його види. Стан свободи. Правове становище рабів. Рабський пекулій.

Правове становище громадян, латинів різних категорій, вільновідпущеників різних категорій, перегринів та дедітиціїв у приватно-правових відносинах. Право народів. Закон Каракалли (212 р. н.е.)

Правоздатність (caput). Повна правоздатність. Дієздатність. Фактори, які впливали на дієздатність у Римі. Обмеження правового стану.

Правове становище дітей, душевнохворих, марнотратників, жінок. Опіка і піклування у римському приватному праві.

Юридичні особи (universitas) як суб'єкти приватного права у Римі. Ознаки, виникнення та припинення. Види юридичних осіб на різних етапах розвитку римської держави і права. Правове становище юридичних осіб.

Тема 9. Об'єкти приватного права (2 год.)

Поняття та види об'єктів права у Римі. Майнові та немайнові блага та цінності. Особисті немайнові блага як елемент правового статусу фізичної особи.

Річ як центральний об'єкт приватно-правових відносин. Юридичні властивості речей. Залежність правового режиму речі від її виду.

Класифікації речей у римському праві. Речі сакрального (божественного) та людського права. Публічні та приватні речі. Поділ речей за предметом господарського обігу. Предмети споживання і засоби виробництва. Тілесні та безтілесні речі.

Правовий режим рухомих та нерухомих речей. Родові та індивідуально визначені речі. Ризик випадкової загибелі речі. Подільні та неподільні речі. Споживчі та неспоживчі речі. Поділ за фізичним станом: прості та складні. Головна та приналежна річ. Цивільні та природні плоди.

Поняття майна: сукупність речей чи сукупність прав та обов'язків.

Модуль 2. Римське приватне право. Міжнародне право Риму. Рецепція римського права.

Тема 10. Захист цивільних прав (2 год.)

Досудові способи захисту порушених прав. Судочинство у Римі (судові органи та судовий процес). Етапи розвитку римського цивільного процесу.

Стадії римського цивільного процесу. Преторська формула. Види процесу: легісакційний, формулярний та екстраординарний. Причини виникнення та особливості екстраординарного процесу.

Судове рішення: поняття та значення. Вимоги до змісту. Апеляція.

Спеціальні засоби преторського захисту порушених прав. Реституція та умови її застосування.

Позовний захист: поняття та види позову.

Особливі засоби преторського захисту.

Поняття та значення позовної давності. Переривання і зупинка збігу строку позовної давності.

Тема 11. Речове право (4 год.)

11.1. Право власності (2 год.)

Поділ майнових прав на майнові і зобов'язальні. Види прав на речі (загальна характеристика). Право власності, володіння і держання. Спільне і відмінне (порівняльний аналіз).

Володіння (Possessio): поняття і види. Встановлення і припинення володіння (посідання). Захист володіння.

Виникнення уявлень про право власності у Стародавньому Римі. Право власності, його зміст. Види права власності. Способи набуття права власності – заволодіння, переробка, поєднання речей, набувальна давність (вимоги і терміни).

Спільна власність. Повноваження співвласників.

Обмеження права власності.

Правовий захист права власності. Віндикаційний та негаторний позови.

11.2. Права на чужі речі (2 год.)

Права на чужі речі: виникнення і поняття. Види прав на чужі речі.

Поняття сервітутів. Речові (предіальні) та особисті сервітути. Набуття, втрата, захист сервітутів.

Речове право користування чужою землею. Емфітевзис: поняття, призначення та суб'єкти. Захист емфітевзису. Особливості суперфіцію. Права та обов'язки суперфіціарія.

Формування заставного права у Римі. Поняття та зміст застави. Суб'єкти та їх права й обов'язки. Форми застави за римським правом. Встановлення та припинення застави.

Тема 12. Зобов'язальне право (4 год.)

12.1. Загальне вчення про зобов'язання (2 год.)

Визначення зобов'язання. Його роль у цивільному обігу. Класифікація зобов'язань. Натуральні зобов'язання.

Підстави виникнення зобов'язання. Загальні причини їх припинення. Умови належного виконання зобов'язання.

Сторони у зобов'язанні, їх правомочності. Забезпечення виконання зобов'язань за римським правом.

Наслідки невиконання та неналежного виконання зобов'язання. Поняття вини та її види. Поняття шкоди. Відповідальність за чужу вину.

Припинення зобов'язань, окрім виконання.

12.2. Позадовісні зобов'язання (2 год.)

Зобов'язання, що виникають не з договорів: специфіка виникнення, поняття та види.

Зобов'язання ніби з договорів (односторонніх правомірних дій особи). Зобов'язання з ведення чужих справ без доручення: ознаки, права та обов'язки сторін.

Зобов'язання з безпідставного збагачення: характерні риси. Позовні засоби забезпечення виконання (кондиційні позови).

Деліктні зобов'язання. Ноксальна відповідальність (за шкоду, заподіяну підвладними дітьми і рабами). Юридичний склад деліктної відповідальності: шкода, протиправність дій, кваліфікація дії законом.

Види деліктів за римським правом. Кривда (*injuria*). Крадіжка (*furtum*). Протиправне знищення або пошкодження чужого майна.

Зобов'язання ніби з приватних деліктів (квазіделікти): поняття та різновиди.

Тема 13. Юридичні угоди (4 год.)

13.1. Договори: загальні положення (2 год.)

Поняття та структура договору. Класифікація договорів.

Контракти і пакти. Римська система контрактів. Договори строгого права та засновані на добрій совісті. Договори односторонні та двосторонні.

Умови дійсності договору. Воля і вираз волі. Зміст договору. Мета договору.

Порядок укладення договору. Оферта. Акцепт.

Представництво. Особистий характер договірних зобов'язань. Заміна осіб у зобов'язанні за договором. Угоди за участю кількох кредиторів чи боржників.

13.2. Окремі види договорів (2 год.)

Поняття та види вербальних договорів. Форми їх укладення. Стипуляція та її форми. Договір доручення (у стипулятивній його формі).

Лібральні (літеральні, письмові) договори: поняття та види. Сінграфи, хірографи.

Поняття та види реальних договорів. Договір позики. Договір позички. Договір зберігання чи поклажі. Договір застави.

Консенсуальні контракти та їх види. Договір купівлі-продажу. Договір найму. Договір найму речей. Договір найму послуг. Договір підряду. Договір доручення. Договір товариства.

Інномінальні (безіменні) контракти. Договір міни. Договір оцінки.

Пакти. Преторські пакти. Пакти, що отримали правовий захист в імператорську епоху.

Тема 14. Сімейне право (2 год.)

Поділ на підвладних та самостійних суб'єктів. Правове становище глави сімейства та підвладних.

Спорідненість. Поняття сім'ї. Агнатична і когнатична спорідненість. Лінії і ступені споріднення та їх значення.

Поняття шлюбу. Види законного римського шлюбу. Конкубінат. Умови вступу у шлюб. Заручини.

Порядок укладення шлюбу. Припинення шлюбу. Причини розірвання шлюбу. Особисті і майнові правові відносини між подружжям у шлюбах *cum manu* і *sine manu*.

Батьківська влада. Повноваження домовладки стосовно своїх дітей в особистій та майновій сферах. Припинення батьківської влади. Правові стосунки між матір'ю і дітьми.

Усиновлення та узаконення за римським приватним правом.

Тема 15. Спадкове право (2 год.)

Спадкове право у Римі: основні поняття та історичні етапи розвитку.

Поняття спадкування. Форми спадкування у Римі. Принципи спадкування за римським приватним правом.

Спадкування за законом. Розвиток інституту спадкування за законом. Спадкування за Юстиніановим законодавством. Виморочне майно.

Спадкування за заповітом. Поняття заповіту. Умови дійсності заповіту. Обов'язкова частка найближчих родичів.

Прийняття спадщини та його наслідки. «Лежача» спадщина. Наслідки набуття спадщини. Позови про спадщину.

Спадкове представництво і спадкова трансмісія. Сингулярне наступництво. Легати і фідейкоміси як види сингулярної наступності. Обмеження легатів.

Змістовий модуль 4. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО РИМУ

Тема 16. Виникнення і становлення міжнародного права Риму (2 год.)

Об'єктивне існування права окремих народів (*Jus feciale*). Необхідність аналізу та застосування права перегринів. Феціали та колегії феціалів. Передумови виникнення міжнародного права Риму. Ідеї «правової виключності» та «природного протистояння». Співвідношення народного права та міжнародного права Риму. Міжнародне право Риму (*Jus gentium*) та *Jus naturale* як позитивне та природне право.

Міжнародне право (*Jus gentium*) як загальна основа правової взаємодії римлян із чужоземними народами. Недоліки *Jus gentium*. Міжнародне право як правова необхідність у законодавстві Юстиніана.

Міжнародне право Риму (*Jus gentium*) і римське публічне право (*Jus honorarium*). Вплив міжнародного права Риму на розвиток публічно-правових інститутів Риму. Визнання *Jus gentium* як загального ядра публічно-правових відносин, його закріплення у едиктах преторів. Колізії змісту едиктів із міжнародним правом (*Jus gentium*). Публічне право (*Jus honorarium*) як один із способів зближення міжнародного та приватного права.

Міжнародне право (*Jus gentium*) і приватне право (*Jus civile*): відмінності в правотворчості. Особливості речових відносин. Специфіка регулювання сімейних та спадкових правовідносин за міжнародним правом Риму. Взаємовплив міжнародного (*Jus gentium*) та приватного права (*Jus civile*).

Тема 17. Імперське право Риму (2 год.)

Імператорські акти (*Leges*) і науково опрацьоване право (*jus*) як нормативне вираження раніше існуючого права.

Зміст поняття імперіум (*imperium*): існуючі підходи. Імператорські закони (*Constitutiones*) як вираження *imperium* (через *lex*), їх види. Едикти. Декрети. Рескрипти. Мандати.

Розвиток публічного права (*Jus honorarium*) в імперський період: основні риси та структура. Зняття колізій між міжнародним правом Риму (*Jus gentium*) і приватним (*Jus civile*) та публічним правом (*Jus honorarium*).

Змістовий модуль 5. РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА

Тема 18. Рецепція римського права у Східній Європі (2 год.)

Причини рецепції римського права.

Поняття рецепції римського права. Види, типи і форми рецепції римського права. Його роль у розвитку права наступних суспільних формацій.

Передумови рецепції римського права у Візантійській імперії.

Систематизація Юстиніана.

Рецепція римського права у «післяюстиніанову добу».

Тема 19. Рецепція римського права у Західній Європі (2 год.)

Відродження норм римського права у європейській правовій теорії. Його вплив на розвиток національних правових систем права. Континентальний та англосаксонський типи рецепції.

Проторецепція. Глосатори та постглосатори.

Вплив Римського права на кодифікації XIX ст..

Рецепція римського права у Європі та її вплив на формування міжнародного права. Роль природного права (Jus naturale).

Тема 20. Рецепція римського права в Україні (2 год.)

Передумови та початок рецепції римського права в Україні. Вплив римських ідей на формування українського середньовічного права. Литовські статuti та їх значення.

Римське право в Російській імперії. Вплив попередніх джерел права та римського права на формування імперського Зводу законів. Запозичення законодавчих рішень із римського права.

Рецепція римського права в СРСР. Ліквідація центральних інститутів приватного римського права. Опосередкована рецепція римського права.

Римське право в незалежній Україні. Динамічний зв'язок римського права та вітчизняної юриспруденції. Місце римського права в концепції права України.

Наукова школа рецепції римського права в Україні.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	с	лаб	інд	с.р.		л	с	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Система римського права. Публічне та приватне римське право.												
Змістовий модуль 1. Поняття і система римського права.												
Тема 1. Предмет римського права	7	2				5	9	1				8
Тема 2. Джерела римського права	9	2	2			5	10					10
Тема 3. Філософія римського права	10	2	2			6	12	1	1			10
Разом за змістовим модулем 1	26	6	4			16	31	2	1			28
Змістовий модуль 2. Римське публічне право.												
Тема 4. Суб'єкти публічного права	9	2	2			5	9	1				8
Тема 5. Інститути державного права												
Тема 5.1. Державні інститути царського періоду	4	2				2	3					3
Тема 5.2. Державні інститути у період республіки	4	2				2	3					3
Тема 5.3. Державні інститути принципату та	6	2	2			2	6	1	1			4

домінату												
Тема 6. Карне право												
Тема 6.1. Злочин як публічно-правовий делікт	4	2			2	5	1					4
Тема 6.2. Карна відповідальність	7	2	2		3	5	1					4
Тема 7. Карний процес												
Тема 7.1. Органи карної юстиції	4	2			2	4						4
Тема 7.2. Карне судочинство у Римі	7	2	2		3	4						4
Разом за змістовим модулем 2	45	16	8		21	39	4	1				34
Змістовий модуль 3. Римське приватне право.												
Тема 8. Суб'єкти приватного права	10	2	2		6	11	1					10
Тема 9. Об'єкти приватного права	9	2	2		5	9	1					8
Разом за змістовим модулем 3	19	4	4		11	20	2					18
Усього годин за I модуль	90	26	16		48	90	8	2				80
Модуль 2. Римське приватне право. Міжнародне право Риму. Рецепція римського права.												
Тема 10. Захист цивільних прав	10	2	2		6	11	1					10
Тема 11. Речове право												
Тема 11.1. Право власності	4	2			2	5						5
Тема 11.2. Права на чужі речі	7	2	2		3	6	1	1				4

Тема 12. Зобов'язальне право												
Тема 12.1. Загальне вчення про зобов'язання	5	2				3	5					5
Тема 12.2. Позадоговірні зобов'язання	7	2	2			3	5					5
Тема 13. Юридичні угоди												
Тема 13.1. Договори: загальні положення	5	2				3	4					4
Тема 13.2. Окремі види договорів	6	2	2			2	5					5
Тема 14. Сімейне право	10	2	2			6	10					10
Тема 15. Спадкове право	9	2	2			5	9					9
Разом за змістовим модулем 3	63	18	12			33	60	2	1			57
Змістовий модуль 4. Міжнародне право Риму.												
Тема 16. Виникнення і становлення міжнародного права Риму	10	2	2			6	11	1				10
Тема 17. Імперське право Риму	9	2	2			5	8					8
Разом за змістовим модулем 4	19	4	4			11	19	1				18
Змістовий модуль 5. Рецепція римського права.												
Тема 18. Рецепція римського права у Східній	9	2	2			5	9					9

Європі												
Тема 19. Рецепція римського права у Західній Європі	8	2				6	9					9
Тема 20. Рецепція римського права в Україні	9	2	2			5	11	1	1			9
Разом за змістовим модулем 5	26	6	4			16	29	1	1			27
Усього годин за II модуль	108	28	20			60	108	4	2			102
ІНДЗ			-	-		-			-	-	-	
Усього годин	198	54	36			108	198	12	4			182

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет, система та джерела римського права	2
2	Філософія римського права	2
3	Суб'єкти публічного права	2
4	Інститути державного права	2
5	Карне право	2
6	Карний процес	2
7	Суб'єкти приватного права	2
8	Об'єкти приватного права	2
9	Захист цивільних прав	2
10	Речове право	2
11	Зобов'язальне право	2
12	Юридичні угоди	2
13	Сімейне право	2
14	Спадкове право	2
15	Міжнародне право Риму	2
16	Імперське право Риму	2
17	Поняття, форми та види рецепції римського права	2
18	Рецепція римського права в Україні	2

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Предмет римського права	5
2	Джерела римського права	5
3	Філософія римського права	6
4	Суб'єкти публічного права	5
5	Інститути державного права	6
6	Карне право	5
7	Карний процес	5
8	Суб'єкти приватного права	6
9	Об'єкти приватного права	5
10	Захист цивільних прав	6
11	Речове право	5
12	Зобов'язальне право	6
13	Юридичні угоди	5
14	Сімейне право	6
15	Спадкове право	5
16	Міжнародне право Риму	6
17	Імперське право Риму	5
18	Рецепція римського права у Східній Європі	5
19	Рецепція римського права у Західній Європі	6
20	Рецепція римського права в Україні	5
	Разом	108

9. Індивідуальні завдання

1. Специфіка джерел права у Стародавньому Римі.
2. Структура римського права.
3. Значення римського права.
4. Кодифікація Юстиніана.
5. Поняття та види позовів.
6. Особливі засоби преторського захисту.
7. Підстави переривання та припиненням позовної давності.
8. Юридичні властивості суб'єкта права.
9. Правовий статус латинів та переґринів.
10. Правовий статус рабів.
11. Правовий статус колонів.

12. Правовий статус вольновідпущеников.
13. Правова характеристика юридичних осіб.
14. Порядок визначення степенів споріднення у римській сім'ї.
15. Способи припинення шлюбу.
16. Сутність захисту володіння.
17. Сервітути: види та характеристика.
18. Емфітевзис і суперфіцій: порівняльна характеристика.
19. Умови дійсності договорів.
20. Заміна осіб в зобов'язанні.
21. Дольові та солідарні зобов'язання, їх характеристика.
22. Вимоги щодо належного виконання зобов'язань.
23. Підстави звільнення боржника від відповідальності.
24. Види забезпечення зобов'язань, їх характеристика.
25. Договір позики та його правова характеристика.
26. Договір зберігання та його правова характеристика.
27. Характеристика договору купівлі-продажу.
28. Види договорів найму, їх правова характеристика.
29. Правова характеристика договору доручення.
30. Правова характеристика договору дарування.

10. Методи навчання

- пояснювально-ілюстративний метод;
- репродуктивний метод;
- метод проблемного викладення;
- частково-пошуковий (евристичний);
- дослідницький метод

11. Методи контролю

1. Поточний контроль

- Усне опитування
- Письмове контрольне опитування
- Реферативні доповіді
- Тестування
- Термінологічний диктант

2. Підсумковий контроль – іспит

Оцінювання знань студентів здійснюється за результатами поточного та підсумкового контролю

**12. Розподіл балів, які отримують студенти
Розподіл балів, які отримують студенти**

		Поточне тестування та самостійна робота																			Підсумковий тест (екзаме н)	Сума			
		Змістовий модуль 1										Змістовий модуль 2													
		Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т 10	Т 11	Т 12	Т 13	Т 14	Т 15	Т 16	Т 17	Т 18	Т 19	Т 20				
-	Предмет римського права																								
3	Джерела римського права																								
4	Філософія римського права																								
3	Суб'єкти публічного права																								
3	Інститути державного права																								
3	Карне право																								
3	Карний процес																								
3	Суб'єкти приватного права																								
3	Об'єкти приватного права																								
2	Захист цивільних прав																								
3	Речове право																								
2	Зобов'язальне право																								
3	Юридичні угоди																								
2	Сімейне право																								
3	Спадкове право																								
2	Виникнення і становлення міжнародного права Риму																								
3	Імперське право Риму																								
2	Рецепція римського права у Східній Європі																								
-	Рецепція римського права у Західній Європі																								
3	Рецепція римського права в Україні																								
																							50		
																									100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення ПЛАНІ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «РИМСЬКЕ ПРАВО»

Розділ 1

ПОНЯТТЯ І СИСТЕМА РИМСЬКОГО ПРАВА

Тема 1. Предмет, система та джерела римського права (2 год.)

1. Мета та завдання вивчення римського права.
2. Періодизація історії розвитку римського права.
3. Система римського права.
4. Предмет та структура дисципліни «Римське право».
5. Форми правотворення у Римській державі.
6. Звичаєве право та закон як джерела римського права. Поняття та види едикту.
7. Діяльність римських юристів як джерело права у Римі.
8. Кодифікації римського права.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 8-14, 20, 22-39.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 7-19, 35-40, 46-50, 68-99.

3. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 37-53.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 87-101.
2. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 51-82.
3. Виноградов П.Г. Очерки по теории права. Римское право в средневековой Европе / Под редакцией и с биографическим очерком У.Э. Батлера и В.А. Томсинова. – М.: Издательство «Зерцало», 2010. – С. 186-202.
4. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 44-49.
5. Комаровский Л.А. К вопросу о зарождении международного права (Грабарь В.Э. Римское право в истории международно-правовых учений. Юрьев. 1901 г.) / Л.А. Комаровский // Русская мысль. Ежемесячное литературно-политическое издание. – Книга IV. – Москва, 1901. – С. 54-60.
6. Коростелин В.А., Таран П.Е. История римского права / В.А. Коростелин, П.Е. Таран. – Симферополь: Таврия-Плюс, 2002. – С. 4-8, 38-77, 77-121.
7. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 8-64.
8. Кофанов Л.Л. Сакральное право: от человеческих жертвоприношений до правовых санкций / Л.Л. Кофанов // Религия и община в Древнем Риме / под ред. Л.Л. Кофанова, Н.А. Чаплыгиной. – М., 1994. – С. 16-44.
9. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право як підґрунтя юридичної освіти / О. Підпригора, Є. Харитонов // Право України. – 2000. – №1. – С. 117-120.
10. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 13-24, 52-55, 118-138, 193-207, 225-241.
11. Покровский И.А. История Римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 3-14, 41-44, 104-124, 177-180, 208-223.
12. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д. ю. н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 1-5, 21-23, 39-43, 57-63.
13. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 95-111, 139-155, 205-234, 373-389, 444-475.

14. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I / Пер. с нем. Г. Жигулина; Под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут, 2011. – С. 6-15, 248-273, 286-289, 301-305, 311-366, 387-448.
15. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 168-171.
16. Хаусманингер Г. О современном значении римского права / Г. Хаусманингер // Государство и право. – 1991. – № 5. – С. 101-112.
17. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 3-15, 21-52.

Тема 2. Філософія римського права (2 год.)

1. Еволюція світоглядних основ римського права.
2. Стоїцизм як підґрунтя публічного права у Стародавньому Римі.
3. Вплив епікурейської філософії на становлення засад римського приватного права.
4. Римська правосвідомість як досягнення давньоримської цивілізації.
5. Природне право як джерело усього римського права.
6. Філософія римського права як ідейне підґрунтя його кодифікації (Дигести Юстиніана).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д. ю. н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 23-24, 37-39, 43-44, 55-57.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 40-67.
3. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I / Пер. с нем. Г. Жигулина; Под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут, 2011. – С. 299-301, 305-311.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 105-115.
2. Виноградов П.Г. Очерки по теории права. Римское право в средневековой Европе / Под редакцией и с биографическим очерком У.Э. Батлера и В.А. Томсинова. – М.: Издательство «Зерцало», 2010. – С. 164-168, 178-181.
3. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. Ч. 1 / Р. Иеринг; пер. с нем.; изд. третье, исправ. – СПб.: В. Безобразов и комп., 1875. – 309 с.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 180-190.

5. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсесянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 182-191.

6. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 15-21.

Розділ 2

РИМСЬКЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО

Тема 3. Суб'єкти публічного права (2 год.)

1. Громадяни Риму. Поняття, набуття та втрата римського громадянства.
2. Особливості категорії «юридична особа» (universitas) у римському праві.
3. Юридичні особи публічного права: обов'язкові та факультативні реквізити статусу.
4. Державець, монарх (Principes): статус, повноваження, виключні права.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 80-99.
2. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д. ю. н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 12-14.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 178-190.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 117-121, 128-130.
2. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 85-100.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 84-91.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 19-27, 72-79, 173-177.
5. Сестон В. Римское гражданство / В. Сестон. – М.: Наука, главная редакция восточной литературы, 1970. – 13 с.
6. Смирнова Е.С. Некоторые вопросы регулирования правового статуса иностранцев в Древнем Риме / Е.С. Смирнова. // История государства и права. – № 5. – 2005. – С. 9-11.
7. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсесянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 11-15, 28-38.

Тема 4. Інститути державного**права (2 год.)****1. Державні інститути царського періоду.**

1.1. Цар (Rex) та верховна влада (imperium).

1.2. Розвиток системи органів врядування у Стародавньому Римі. Види народних зборів, їх юрисдикція.

1.3. Сенат як дорадчий орган при Рексі.

1.4. Засади формування фінансової системи у стародавньому Римі. Становлення податкової (tributum) та митної (portoria) систем як елементів публічного правопорядку.

1.5. Армія як один з елементів публічного правопорядку: організація війська та правовий статус воїнів.

2. Державні інститути у період республіки.

2.1. Народні збори (коміції) як державні інституції: їх види та повноваження.

2.2. Сенат періоду республіки.

2.3. Магістратура як інститут публічної влади: види, повноваження та склад.

2.4. Реформування фінансової системи за часів Республіки. Зменшення податкового тиску та система відкупів.

2.5. Реформування збройних сил у період Республіки: правовий статус легіонерів.

3. Державні інститути принципату та домінату.

3.1. Поняття принципату. Особливості складу та повноважень публічних інститутів.

3.2. Центральні державні органи домінату та їх повноваження. Інститут регіональних державних органів.

3.3. Громадське самоврядування.

3.4. Фінансова система у імперський період. Розвиток податкової системи та утворення спеціальних фінансових органів.

3.5. Публічно-правові засоби забезпечення боєздатності армії. Виникнення окремої гілки публічного права – jus militare.

3.6. Адміністративно-територіальний поділ на дві імперії та місцеві державні органи.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 14-19, 27-30, 60-66, 79-104, 163-173, 190-195.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 191-212, 212-222.
3. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 394-408, 409-433, 439-444.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед. / Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 56-71.

2. Дементьева В.В. Магистратская власть Римской республики: содержание понятия *imperium* / В.В. Дементьева // Вестник древней истории. – № 4. – 2005. – С. 46-74.
3. Дементьева В.В., Фролов Р.М. Несанкционированные гражданские *contiones* как общественно-политический институт Римской республики / В.В. Дементьева, Р.М. Фролов // Вестник древней истории. – № 4. – 2009. – С. 63-88 / <http://elar.uniyar.ac.ru/jspui/handle/123456789/347>
4. Евсеенко Т.П. О федеративном характере Римской державы / Т.П. Евсеенко // Рос. юрид. журн. – 2005. – № 2. – С. 143-147.
5. Игнатенко А.В. Армия в государственном механизме рабо-владельческого Рима эпохи республики. – Свердловск, 1976. – 208 с.
6. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 70-85.
7. Ле Бозк Я. Римская армия эпохи Ранней Империи. / Пер. с франц. – М.: РОССПЭН, 2001. – 399 с.
8. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 25-41, 72-78, 91-118, 179-193, 207-218.
9. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д. ю. н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 10-12, 14-21, 27-36, 47-49, 53-55.

Тема 5. Карне право (2 год.)

1. Злочин (*crimen*) за римським правом: поняття та види.
2. Особливості кваліфікації злочину. Склад злочину.
3. Вина: поняття, форми, зміст.
4. Передумови та принципи карної відповідальності.
5. Правовий характер покарання, його зв'язок із злочином.
6. Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність.
7. Мета покарання за вченнями римських юристів.
8. Види покарань у Римі. Формування ієрархічної системи покарань.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 44-47, 152-156, 205-208.
2. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 234-241.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 247-261.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед. / Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 101-105.

2. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 169-177.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 55-59, 168-171, 222-225.
4. Смирнова Е.С. Некоторые вопросы регулирования правового статуса иностранцев в Древнем Риме / Е.С. Смирнова. // История государства и права. – № 5. – 2005. – С. 9-11.

Тема 6. Карний процес (2 год.)

1. Органи карної юстиції, їх компетенція.
2. Верховний карний суд.
3. Суд присяжних.
4. Розмежування ролі суддів та адвокатів.
5. Запровадження інституту професійних слідчих.
6. Форми та принципи карного процесу за римським правом.
7. Судовий розгляд справи. Обвинувальний акт.
8. Інквізиційний процес та коло доказів за римським правом.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед. / Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 122-126.
2. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 44-47, 152-156, 205-208.
3. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 234-241.
4. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 262-267.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко А.И. Римское и современное уголовное право / А.И. Бойко. –СПб., 2003. – С. 20-59.
2. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 191-204.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 55-59, 168-171, 222-225.

Розділ 3

РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Тема 7. Суб'єкти приватного права (2 год.)

1. Особа (суб'єкт права) у Римі: поняття, правовий стан та його види.
2. Правоздатність (caput) та її види.
3. Повна та обмежена дієздатність.

4. Опіка і піклування у римському приватному праві.
5. Юридичні особи (universitas) як суб'єкти приватного права у Римі: ознаки, види, виникнення та припинення.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 41-69.
2. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 8-25.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 268-282.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римського громадянського права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловіє к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 82-128.
2. Гримм Д.Д. Лекції по догмі римського права / Під редакцією і з предисловієм В.А. Томсінова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 65-99.
3. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 101-104.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 275-314.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 255-293.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсінова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсінова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 68-96.
7. Смирнова Е.С. Некоторые вопросы регулирования правового статуса иностранцев в Древнем Риме / Е.С. Смирнова. // История государства и права. – № 5. – 2005. – С. 9-11.
8. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсесянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 16-27, 49-58, 107-115.
9. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 58-67, 89-123.

Тема 8. Об'єкти приватного права (2 год.)

1. Поняття та види об'єктів права у Римі.
2. Річ як центральний об'єкт приватно-правових відносин.
3. Класифікації речей у римському праві та їх правовий режим.
4. Ризик випадкової загибелі речі.
5. Поняття майна: сукупність речей чи сукупність прав та обов'язків.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римського громадянського права: В 6 кн. / Ю. Барон; передисловіє к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 130-151.
2. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 119-126.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 111-117.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Гримм Д.Д. Лекції по догмі римського права / Під редакцією і з передисловієм В.А. Томсінова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 100-117.
2. Пухан І., Поленак-Акімовська М. Римське право (Базовий навчальник) / І. Пухан, М. Поленак-Акімовська; пер. з македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсінова і Ю.В. Філіппова / Під ред. проф. В.А. Томсінова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 130-138.
3. Хвостов В.М. Система римського права: навчальник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 123-138.

Тема 9. Захист цивільних прав (2 год.)

1. Досудові способи захисту порушених прав.
2. Етапи розвитку та стадії римського цивільного процесу.
3. Види процесу: легісакційний, формулярний та екстраординарний.
4. Судочинство у Римі. Судові рішення: поняття та значення.
5. Спеціальні засоби преторського захисту порушених прав.
6. Позовний захист: поняття та види позову. Позовна давність.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 97-117.
2. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 53-70, 183-195.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 297-306.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Е. Історія європейського права / Е. Аннерс. – Пер. з швед.; Ін-т Європи. – М.: Наука, 1994. – С. 71-87.
2. Барон Ю. Система римського громадянського права: В 6 кн. / Ю. Барон; передисловіє к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 229-311, 397-408.

3. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 184-209.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 59-72, 138-168, 218-222, 335-340.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 47-60, 124-152, 201-205, 314-331.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 332-356.
7. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 150-167.
8. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 67-89, 198-223.

Тема 10. Речове право (2 год.)

Право власності

1. Поняття та зміст права власності, володіння і держання.
2. Види та способи набуття права власності у Стародавньому Римі.
3. Спільна власність. Повноваження співвласників.
4. Обмеження права власності. Правовий захист права власності.
5. Права на чужі речі: виникнення, поняття та види.
6. Сервітути: набуття, втрата і захист.
7. Емфітевзис: поняття, призначення та суб'єкти.
8. Особливості суперфіцію.
9. Поняття та зміст застави. Форми застави за римським правом.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 118-155.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 307-352.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 311-397, 408-514.
2. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 180-184, 210-304.
3. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 104-127.

4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 314-335, 340-361.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 293-314, 331-350.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 128-130, 138-157, 164-194.
7. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 111-139, 241-244, 257-311.
8. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 205-215, 307-334.
9. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 92-106.
10. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 138-145, 223-361.

Тема 11. Зобов'язальне право (2 год.)

1. Зобов'язання за римським правом: поняття, класифікація, підстави виникнення та припинення.
2. Сторони у зобов'язанні, їх правомочності.
3. Забезпечення виконання зобов'язань за римським правом.
4. Наслідки невиконання та неналежного виконання зобов'язання.
5. Поняття вини та шкоди. Відповідальність за чужу вину.
6. Зобов'язання, що виникають не з договорів: специфіка виникнення, поняття та види.
7. Зобов'язання ніби з договорів та ведення чужих справ.
8. Деліктні зобов'язання. Зобов'язання ніби з приватних деліктів (квазіделікти): поняття та різновиди.
9. Юридичний склад деліктної відповідальності. Види деліктів за римським правом.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 156-178.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 353-372, 412-429.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 515-531, 557-691, 764-812.
2. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 118-133, 177-180, 304-335, 337, 341-368, 400-411.
3. Ємельянова Л.В. Засоби забезпечення виконання зобов'язань у римському праві: дис. канд. юрид. наук / Л.В. Ємельянова. – Одеса, 2001. – 206 с.
4. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 127-169.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 371-393, 430-445.
6. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 350-371, 408-423.
7. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 195-219, 274-311.
8. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 5-37, 109-183, 195-205.
9. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 38-48, 148-149.
10. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 191-198.

Тема 12. Юридичні угоди (2 год.)

1. Поняття, структура та умови дійсності договору. Класифікація договорів.
2. Порядок укладення договору.
3. Представництво. Заміна осіб у зобов'язанні за договором.
4. Поняття та види вербальних договорів. Форми їх укладення.
5. Лібральні (літеральні, письмові) договори: поняття та види.
6. Поняття та види реальних договорів.
7. Консенсуальні контракти та їх види.
8. Інномінальні (безіменні) контракти.
9. Преторські пакти. Пакти, що отримали правовий захист в імператорську епоху.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук / – К.: Атіка, 2007. – С. 179-224.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 372-415.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 151-229, 531-557, 691-760.
2. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 134-176, 325-335, 337-341, 369-399. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 393-430.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 371-408.
4. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 219-274.
5. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 321-353.
6. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 229-287.
7. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 129-139, 140-147
8. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 145-191.

Тема 13. Сімейне право (2 год.)

1. Спорідненість. Поняття сім'ї.
2. Поняття та види шлюбу.
3. Умови вступу у шлюб. Порядок укладення та припинення шлюбу.
4. Правове становище глави сімейства та підвладних. Батьківська влада.
5. Правові стосунки між матір'ю і дітьми.
6. Усиновлення та узаконення за римським приватним правом.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макаруч В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макаруч. – К.: Атіка, 2007. – С. 71-95.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 282-297.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 821-917.
2. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 419-443.
3. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 178-185.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 445-479.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 423-457.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 96-127.
7. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 25-38, 155-205, 247-248.
8. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсесянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 116-121.
9. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 361-421.

Тема 14. Спадкове право (2 год.)

1. Спадкове право у Римі: основні поняття та історичні етапи розвитку.
2. Спадкування за законом. Виморочне майно.
3. Спадкування за заповітом. Обов'язкова частка.
4. Прийняття спадщини та його наслідки.
5. Спадкове представництво і спадкова трансмісія.
6. Сингулярне наступництво.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 226-247.
2. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 430-448.
3. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 287-306.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 917-1069.
2. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – С. 444-495.
3. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 185-190.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 479-526.
5. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 457-506.
6. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 312-331.
7. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 38-95, 248-249, 353-373.
8. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсесянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – С. 122-128.
9. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – С. 421-515.

Розділ 4.

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО РИМУ

Тема 15. Виникнення і становлення міжнародного права Риму (2 год.)

1. Передумови виникнення міжнародного права Риму. Співвідношення народного права та міжнародного права Риму.
2. Міжнародне право Риму (Jus gentium) та Jus naturale як позитивне та природне право.
3. Міжнародне право Риму (Jus gentium) і римське публічне право (Jus honorarium).
4. Взаємовплив міжнародного (Jus gentium) та приватного права (Jus civile).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Буткевич О.В. Міжнародне право Стародавнього світу / О.В. Буткевич. – К. : Україна. – С. 7-9, 57-60.
2. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук / – К.: Атіка, 2007. – С. 13-14.
3. Покровский И.А. История Римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 113-121.
4. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 35-42, 46-50, 56-59, 65-66.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 52-56.
2. Комаровский Л.А. К вопросу о зарождении международного права (Грабарь В.Э. Римское право в истории международно-правовых учений. Юрьев. 1901 г.) / Л.А. Комаровский // Русская мысль. Ежемесячное литературно-политическое издание. – Книга IV. – Москва, 1901. – С. 54-60.
3. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 361-371.
4. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 157-164.
5. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I. / Пер. с нем. Г. Жигулина; Под. ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут, 2011. – С. 292-295, 334-340, 500-504.
6. Смирнова Е.С. Некоторые вопросы регулирования правового статуса иностранцев в Древнем Риме / Е.С. Смирнова. // История государства и права. – № 5. – 2005. – С. 8-9.
7. Умнова И.А. Право мира: Философское и правовое измерения: Монография / И.А. Умнова. – РАН ИНИОН, Центр социал. науч.-информ. исслед. Отдел правоведения. – М.: ИНИОН, 2011. – С. 10-21, 120-121.
8. Шмелева Л.М. Формирование фециального права в древнейшем Риме (VIII-VI вв. до н.э.) // <http://antik-yar.ru/events/cl-civ-2011/papers/shmelevalm>
9. Quod fidei publicae inter populos praeeant: о некоторых современных предубеждениях в отношении «международного права» римлян // Сини Ф. VARR. DE LING. LAT. 5. 86 И РИМСКОЕ «МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО» (РАЗМЫШЛЕНИЯ О FIDES, BELLUM, HOSTIS, PAX) / Ф. Сини // <http://www.dirittoestoria.it/iusantiquum/articles/Sini-Varr.de-ling-lat-5-86.htm>

Тема 16. Імперське право Риму (2 год.)

1. Імператорські акти (Leges) і науково опрацьоване право (jus).
2. Імператорські закони (Constitutiones) як вираження imperium (через lex), їх види.
3. Розвиток публічного права (Jus honorarium) в імперський період: основні риси та структура.
4. Зняття колізій між міжнародним правом Риму (Jus gentium) і приватним (Jus civile) та публічним правом (Jus honorarium).

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Дементьева В.В. Магистратская власть Римской республики: содержание понятия imperium / В.В. Дементьева // Вестник древней истории. – № 4. – 2005. – С. 46-52, 73-74.

2. Покровский И.А. История Римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 208-222.
3. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I. / Пер. с нем. Г. Жигулина; Под. ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут, 2011. – С. 340-353.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед. / Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 56-71, 115-122.
2. Гримм Э. Исследования по истории развития римской императорской власти. – Т. 2. Римская императорская власть от Гальбы до Марка Аврелия / Э Гримм. – СПб., 1901. – 466 с.
3. Егоров А.Б. Закон о власти Веспасиана и полномочия принцепса / А.Б. Егоров // Проблемы античной государственности / Межвуз. сборник. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1982. – С. 150-158.

Розділ 5

РЕЦЕПЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА

Тема 17. Рецепція римського права у Східній Європі (2 год.)

1. Поняття та причини рецепції римського права.
2. Види, типи і форми рецепції римського права.
3. Передумови рецепції римського права у Візантійській імперії.
4. Систематизація Юстиніана.
5. Рецепція римського права у «післяюстиніанову добу».

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – С. 39-51.
2. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – С. 18-20.
3. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 129-142.
4. Покровский И.А. История Римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – С. 223-227.
5. Мельник З.П. Рецепція права як засіб вдосконалення правової системи (теоретико-правовий аспект): автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / З.П. Мельник; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2009. – 18 с.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М.: Наука, 1994. – С. 126-139.
2. Косарев А.И. Этапы рецепции римского права / А.И. Косарев // Советское государство и право. – 1983. – № 7. – С. 124-127.

3. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – С. 205-220.
4. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – С. 241-244.
5. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д.ю.н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В.А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – С. 64.
6. Ткаченко С.В. Рецепция права: идеологический компонент: монография / С.В. Ткаченко. – Самара: Изд-во СамГАПС, 2006. – 193 с.
7. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Східна традиція / Є.О. Харитонов. – Одеса: Юрид. л-ра, 2000. – 260 с.
8. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти): автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 / Є.О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 51 с.
9. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права: теоретичні та історико-правові аспекти / Є.О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 283 с.
10. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рецепції приватного права: парадигма процесу / Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova. – Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 1999. – 144 с.
11. Харитонova Т.Є. Систематизація права у Візантійській імперії у першій половині VI ст. н. е. (систематизація Юстиніана): автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Т.Є. Харитонova. – Одеса, 2003. – 19 с.

Тема 18. Рецепція римського права в Україні (2 год.)

1. Передумови та початок рецепції римського права в Україні.
2. Римське право в Російській імперії.
3. Рецепція римського права в СРСР. Опосередкована рецепція римського права.
4. Римське право в незалежній Україні. Місце римського права в концепції права України.
5. Наукова школа рецепції римського права в Україні.

ОСНОВНА ЛІТЕРАТУРА

1. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук / – К.: Атіка, 2007. – С. 18-20.
2. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право і майбутнє правової системи України / О. Підпригора, Є. Харитонов // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 95-103.
3. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 311-321.
4. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – С. 159-177.

ДОДАТКОВА ЛІТЕРАТУРА

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М. : Наука, 1994. – С. 251-259, 267-275, 357-365.
2. Васильченко В.В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / В.В. Васильченко. – К., 1997. – 26 с.
3. Гонгало Р.Ф. Суперфіцій у римському приватному праві та його рецепція у цивільному праві України: дис. канд. юрид. наук / Р.Ф. Гонгало. – К. 2000. – 18 с.
4. Гутьєва В.В. Емфітевзис у римському праві та його рецепція у праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / В.В. Гутьєва. – Львів, 2003. – 19 с.
5. Задорожний Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 [Електронний ресурс] / Ю.А. Задорожний; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 21 с.
6. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – С. 335-384.
7. Ткаченко С.В. Римское право в России: монография / С.В. Ткаченко. – М.: Изд-во СГА, 2009. – 204 с.

14. Рекомендована література для вивчення курсу “Римське право”

Базова

1. Аннерс Э. История европейского права / Э. Аннерс. – Пер. со швед.; Ин-т Европы. – М. : Наука, 1994. – 397 с.
2. Барон Ю. Система римского гражданского права: В 6 кн. / Ю. Барон; предисловие к.ю.н. В.В. Байбака. – СПб.: Изд-во Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2005. – 1102 с.
3. Буткевич О.В. Міжнародне право Стародавнього світу / О.В. Буткевич. – К. : Україна, 2004. – 864 с.
4. Гримм Д.Д. Лекции по догме римского права / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство "Зерцало", 2003. – 496 с.
5. Дементьева В.В. Магистратская власть Римской республики: содержание понятия *impregium* / В.В. Дементьева // Вестник древней истории. – № 4. – 2005. – С. 46-74.
6. Макарчук В.С. Римське приватне право: Навч. посіб. / В.С. Макарчук. – К.: Атіка, 2007. – 256 с.
7. Егоров А.Б. Закон о власти Веспасиана и полномочия принцепса / А.Б. Егоров // Проблемы античной государственности / Межвуз. сборник. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1982. – С. 150-158.
8. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право і майбутнє правової системи України / О. Підпригора, Є. Харитонов // Вісник Академії правових наук України. – 1999. – № 1. – С. 95-103.
9. Покровский И.А. История Римского права / И.А. Покровский. – Мн.: Харвест, 2002. – 528 с.
10. Пухан И., Поленак-Акимовская М. Римское право (Базовый учебник) / И. Пухан, М. Поленак-Акимовская; пер. с македон. д. ю. н. проф. В.А. Томсинова и Ю.В. Филиппова / Под ред. проф. В. А. Томсинова. – М.: Зерцало, 1999. – 448 с.
11. Римське право: підруч. / О.А. Підпригора, Є.О. Харитонов. – 2-ге вид. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 528 с.
12. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 1 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – 528 с.
13. Римське право в Університеті Святого Володимира: у 2 кн. Кн. 2 / уклад. І.С. Гриценко, В.А. Короткий; за ред. І.С. Гриценка. – К.: Либідь, 2010. – 432 с.

14. Савиньи Ф.К. фон. Система современного римского права. Т. I / Пер. с нем. Г. Жигулина; Под ред. О. Кутателадзе, В. Зубаря. – М.: Статут, 2011. – 510 с.

Допоміжна

1. Бойко А.И. Римское и современное уголовное право / А.И. Бойко. –СПб., 2003. – 259 с.
2. Васильченко В.В. Рецепція римського спадкового права в сучасному спадковому праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / В.В. Васильченко. – К., 1997. – 26 с.
3. Виноградов П.Г. Очерки по теории права. Римское право в средневековой Европе / Под редакцией и с биографическим очерком У.Э. Батлера и В.А. Томсинова. – М.: Издательство «Зерцало», 2010. – 288 с.
4. Гонгало Р.Ф. Суперфіцій у римському приватному праві та його рецепція у цивільному праві України: дис. канд. юрид. наук / Р.Ф. Гонгало. – К. 2000. – 18 с.
5. Гутьєва В.В. Емфітевзис у римському праві та його рецепція у праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / В.В. Гутьєва. – Львів, 2003. – 19 с.
6. Дементьева В.В., Фролов Р.М. Несанкционированные гражданские contiones как общественно-политический институт Римской республики / В.В. Дементьева, Р.М. Фролов // Вестник древней истории. – № 4. – 2009. – С. 63-88 / <http://elar.uniya.ac.ru/jspui/handle/123456789/347>
7. Ємельянова Л.В. Засоби забезпечення виконання зобов'язань у римському праві: дис. канд. юрид. наук / Л.В. Ємельянова. – Одеса, 2001. – 206 с.
8. Егоров А.Б. Закон о власти Веспасиана и полномочия принцепса / А.Б. Егоров // Проблемы античной государственности / Межвуз. сборник. – Л.: Издат-во ЛГУ, 1982. – С. 150-158.
9. Евсеенко Т.П. О федеративном характере Римской державы / Т.П. Евсеенко // Рос. юрид. журн. – 2005. – № 2. – С. 143-147.
10. Задорожний Ю.А. Римське право – доктринальна першооснова права та юридичної науки в країнах романо-германської правової сім'ї та України: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 [Електронний ресурс] / Ю.А. Задорожний; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2008. – 21 с.
11. Игнатенко А.В. Армия в государственном механизме рабо-владельческого Рима эпохи республики. – Свердловск, 1976. – 208 с.
12. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития. Ч. 1 / Р. Иеринг; пер. с нем.; изд. третье, исправ. – СПб.: В. Безобразов и комп., 1875. – 309 с.
13. Комаровский Л.А. К вопросу о зарождении международного права (Грабарь В.Э. Римское право в истории международно-правовых учений. Юрьев. 1901 г.) / Л.А. Комаровский // Русская мысль. Ежемесячное литературно-политическое издание. – Книга IV. – Москва, 1901. – С. 54-60.

14. Коростелин В.А., Таран П.Е. История римского права / В.А. Коростелин, П.Е. Таран. – Симферополь: Таврия-Плюс, 2002. – 128 с.
15. Косарев А.И. Этапы рецепции римского права / А.И. Косарев // Советское государство и право. – 1983. – № 7. – С. 124-127.
16. Косарев А.И. Римское частное право: учеб. для вузов / А.И. Косарев. – М.: Закон и право, ЮНИТИ. 1998. – 254 с.
17. Кофанов Л.Л. Сакральное право: от человеческих жертвоприношений до правовых санкций / Л.Л. Кофанов // Религия и община в Древнем Риме / под ред. Л.Л. Кофанова, Н.А. Чаплыгиной. – М., 1994. – С. 16-44.
18. Ле Бозк Я. Римская армия эпохи Ранней Империи. / Пер. с франц. – М.: РОССПЭН, 2001. – 399 с.
19. Підпригора О., Харитонов Є. Римське право як підґрунтя юридичної освіти / О. Підпригора, Є. Харитонов // Право України. – 2000. – №1. – С. 117-120.
20. Покровский И.А. История римского права / И.А. Покровский. – СПб.: Летний сад, 1999. – 533 с.
21. Сестон В. Римское гражданство / В. Сестон. – М.: Наука, главная редакция восточной литературы, 1970. – 13 с.
22. Смирнова Е.С. Некоторые вопросы регулирования правового статуса иностранцев в Древнем Риме / Е.С. Смирнова. // История государства и права. – № 5. – 2005. – С. 9-11.
23. Современные исследования римского права: рефер. сб. / ответст. ред. В.С. Нерсисянц; сост. и науч. ред. А.С. Смышляев. – М.: АН СССР, 1987. – 208 с.
24. Ткаченко С.В. Рецепция права: идеологический компонент: монография / С.В. Ткаченко. – Самара: Изд-во СамГАПС, 2006. – 193 с.
25. Ткаченко С.В. Римское право в России: монография / С.В. Ткаченко. – М.: Изд-во СГА, 2009. – 204 с.
26. Умнова И.А. Право мира: Философское и правовое измерения: Монография / И.А. Умнова. – РАН ИНИОН, Центр социал. науч.-информ. исслед. Отдел правоведения. – М.: ИНИОН, 2011. – 180 с.
27. Харитонов Є.О. Історія приватного права Європи: Східна традиція / Є.О. Харитонов. – Одеса: Юрид. л-ра, 2000. – 260 с.
28. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти): автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01 / Є.О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 51 с.
29. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права: теоретичні та історико-правові аспекти / Є.О. Харитонов. – Одеса, 1997. – 283 с.
30. Харитонов Є.О., Харитонova О.І. Рецепції приватного права: парадигма процесу / С.О. Харитонов, О.І. Харитонova. – Кіровоград: Центрально-Українське вид-во, 1999. – 144 с.
31. Харитонova Т.Є. Систематизація права у Візантійській імперії у першій половині VI ст. н. е. (систематизація Юстиніана): автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Т.Є. Харитонova. – Одеса, 2003. – 19 с.
32. Хаусманінгер Г. О современном значении римского права / Г.

Хаусманингер // Государство и право. – 1991. – № 5. – С. 101-112.

33. Хвостов В.М. Система римского права: учебник / В.М. Хвостов. – М.: Спарк, 1996. – 522 с.
34. Шмелева Л.М. Формирование фециального права в древнейшем Риме (VIII-VI вв. до н.э.) // <http://antik-yar.ru/events/cl-civ-2011/papers/shmelevalm>
35. Quod fidei publicae inter populos praeerant: о некоторых современных предубеждениях в отношении «международного права» римлян // Сини Ф. VARR. DE LING. LAT. 5. 86 И РИМСКОЕ «МЕЖДУНАРОДНОЕ ПРАВО» (РАЗМЫШЛЕНИЯ О FIDES, BELLUM, HOSTIS, PAX) / Ф. Сيني // <http://www.dirittoestoria.it/iusantiquum/articles/Sini-Varr.de-ling-lat-5-86.htm>

15. Інформаційні ресурси

1. <http://antik-yar.ru>
2. <http://elar.uniyar.ac.ru>